

Els inicis de la Fundació Bosch i Cardellach de Sabadell (1942-1945): estudis locals, associacionisme i poder.

Josep Alavedra Bosch
Fundació Bosch i Cardellach

Resum

En temps difícils, a l'any 1942, naixia a la ciutat de Sabadell una Institució dedicada als estudis locals i comarcals que volia crear un espai de diàleg i aprenentatge per a les noves generacions. A l'any 1945 l'entitat es constituïa en Fundació i agafava el nom de l'historiador local, arxiver i metge Antoni Bosch i Cardellach (1758-1829). No solament volia tenir cura de la feina duta a terme pels centres d'estudis locals en l'àmbit històric sinó que posava atenció a les ciències naturals, econòmiques i socials, urbanístiques i territorials i a les arts i a les lletres, entre d'altres. De llavors ençà, amb la incorporació de nous membres, cursets, conferències, investigacions, publicacions i d'altres, la Fundació Bosch i Cardellach ha estat una dinamitzadora en la creació i difusió del coneixement i un centre implicat en el diàleg ciutadà fruit de la seva llibertat acadèmica i l'autonomia d'opinió enfront del poder.

Temps difícils

El 27 de gener de 1939 les tropes franquistes entraven a Sabadell, poc temps després al mes d'abril la Guerra Civil (1936-1939) acabaria oficialment. Es posava punt final, per la força de les armes, a un llarg període de construcció d'un estat liberal, endegat al segle XIX, i que havia portat a la II República (1931-1939). Començava una llarga postguerra que veurà desaparèixer la vida democràtica de les institucions municipals i de la resta del país. El poder polític municipal a la ciutat l'exerciran els vencedors. Com assenyala Martí Marín¹, fins a l'any 1952 més de la meitat del consistori sabadellenc estarà integrat per persones que havien fet mèrits de guerra o eren partidàries de Franco i passat principalment pel sedàs del governador civil i del ministre de la governació, guàrdia civil, del partit únic Falange Española Tradicionalista i de las Juntas de Ofensiva Nacional Sindicalista (FET-JONS).

¹ Vegeu MARÍN, Martí, «II. 1939-1998 Franquisme, transició i democràcia» dins DD.AA (2000), *Sabadell al segle XX*, Vic: Eumo, p. 238 i ss.

Amb tot, a Sabadell la indústria llanera va continuar sent la dominant i anirà creixent fins a la primera meitat dels anys seixanta del segle passat. La Guerra Civil no va ocasionar grans destrosses en l'aparell productiu, cosa que va fer que la represa econòmica després de la guerra es pogués fer sense gaires entrebancs. Aquest fet, entre altres, va provocar a partir dels anys quaranta un creixement demogràfic que a les dècades de 1950 i 1960 assolirà una allau d'immigració important: des de 1945 fins a 1975 la població creix. Sabadell passa de 47.831 habitants al 1940 als 105.152² de l'any 1960; és a dir, duplica la seva població. Com es coneix, a la dècada dels anys quaranta del segle passat el nivell de vida de la societat va assolir unes cotes molt baixes. Vetllar i assegurar-se la subsistència era una lluita diària -plena de dificultats- per la majoria de la població. Fins l'any 1950 els sous eren quasi un 50% dels que es pagaven l'any 1936³. Recordem que des del maig de 1939 es va establir -per ordre del Ministeri d'Indústria i Comerç- el racionament per assegurar l'abastiment de les famílies. Durant aquests anys van començar a aparèixer la corrupció i el mercat negre: anys de fam i misèria amb «racionament», el qual va estar vigent fins 1952.

Els quaranta van ser uns anys difícils per a la majoria dels sabadellencs. Els negocis ràpids i un gran individualisme va dominar la vida econòmica i social: anys d'especulació i guanys fàcils; i, ben a prop, la misèria de la majoria de la població amb la supressió dels drets laborals i l'endarreriment de l'educació, la sanitat i els serveis assistencials. Educació i sanitat tornaren gairebé totes a mans privades, es va depurar als mestres i prohibir la llengua i cultura catalanes, entre altres, i es va anular tots els projectes de la República. Pel que fa a l'associacionisme, van desaparèixer germandats i societats de socors mutu. Així, La Gremial -entitat que agrupava petits industrials i comerciants- fou suprimida i les propietats expropiades per l'ajuntament. Des del Centre Català als Espiritistes, tot un reguitzell d'entitats i associacions de tota mena foren suprimides. L'entrada de les anomenades tropes nacionals van protagonitzar saquejos a locals i biblioteques. El balanç va ser lamentable, es va acabar amb l'associacionisme local⁴. El poc que restà van ser les entitats patronals, religioses i esportives -molt poques de recreatives i de lleure, totes elles es van integrar a la Central Nacional Sindicalista (CNS) o al «Frente de Juventudes». Així, entitats sardanistes, de música i ball, es van veure obligades a integrar-se en el «Frente de Juventudes», el qual després es convertiria en «Organización Juvenil Española» (OJE).

L'arribada al poder municipal de Josep Maria Marcet⁵ representa una abans i un després en la vida sabadellenca. Marcet va estar més de vint anys, fins a 1960, marcant el

² *Idescat*.

³ DEU BAIGUAL, Esteve, «Segona revolució industrial, creixement de la indústria llanera i expansió urbana» dins BENAUL BERENGUER, Josep M. (dir.) (2009), *El Gremi de Fabricants de Sabadell 1559-2009*, Sabadell: Gremi de Fabricants, p. 216-217.

⁴ Pel pensament i producció cultural d'aquests a Sabadell anys, vegeu SALA-SANAHUJA, Joaquim, «II. Decadència i estancament. De 1939 fins als nostres dies», dins DD.AA, *op. Cit.*, p. 371 i ss.

⁵ Josep Maria Marcet i Coll (Sabadell 1901 – 1963), fabricant vinculat a la indústria llanera va militar a les Joventuts Mauristes i arribà a ser cap de d'Unión Patriòtica, partit del general Primo de Rivera. Molt influent al Gremi de Fabricants de Sabadell. Regidor durant la II República amb la Lliga Regionalista quan va esclatar la Guerra Civil es va afiliar a la FET-JONS. Al 1940 va ser primer Tinent d'Alcalde i Alcalde accidental des de finals del mateix any. Fou l'Alcalde franquista de Sabadell que estigué més temps en el càrrec, des de finals de 1940 com a Alcalde accidental i de 1942 fins el 1960. Vegeu MARCET COLL, Josep Maria (1963), *Mi ciudad y yo. Veinte años en una alcaldía 1940-1960*, Barcelona: Talleres Gráficos Duplex.

panorama polític, econòmic i cultural de la ciutat de Sabadell. Marcet el 27 de gener de 1942 organitzà una gran visita de Franco a la ciutat – a causa de la qual fou nomenat alcalde, posteriorment el 21 de maig de 1947 organitzà una nova visita de Franco a la ciutat. Va procurar pels interessos dels empresaris del tèxtil llaner; nomenat president del Gremi de Fabricants de 1951 a 1956, també fou president del Centre d'Esports Sabadell i de l'Aeroclub de Sabadell, entre d'altres. Marcet es mostrarà com un dirigent ambivalent: per una banda implantarà a nivell local la política del règim i col·laborarà en la repressió i per l'altra adoptarà una actitud paternalista que el portarà a «ajudar» a antics militants obrers i republicans. La seva seria una figura polièdrica⁶.

Així, aquest Marcet «paternalista i preocupat» pels habitants de la ciutat el podem trobar en el suport que va donar al naixement, a l'any 1942, de la Institució Bosch i Cardellach, la qual tres anys més tard esdevindria Fundació.

La Institució Bosch i Cardellach (1942-1945)

En aquest context de postguerra i de la mà de l'alcaldia naixerà a l'any 1942 la Institució Bosch i Cardellach (d'ara endavant Institució). La idea de dotar a la ciutat d'una entitat interdisciplinària que aglutinés diverses matèries d'estudi i esdevingués un centre d'estudis va anar agafant força de la mà de tres sabadellencs: Miquel Crusafont, Joan Montllor Pujal i Ramon Arquer⁷. Degut a les circumstàncies difícils esmentades més amunt, la creació de la Institució toparia de ben segur amb la normativa vigent que la faria dependre, si s'aprovés, del govern civil i de «Educación y Descanso», pensaven els promotors. L'estratègia passava per exposar la idea a Josep Maria Marcet, incorporant a Mn Ernest Mateu⁸ al grup promotor, el qual degut al seu càrrec d'arxiver municipal era idoni per un centre d'estudis locals i, al mateix temps, era proper a l'alcaldia. D'aquesta manera, la presència del mossèn i d'Arquer -ambdós amb carnet d'ex-combatent- equilibrava la imatge més liberal de Montllor i Crusafont⁹. Emperò, Marcet, a les seves memòries¹⁰ s'atorgà el protagonisme:

Y así, en el nacimiento de la Institución Bosch y Cardellach, de tanto relieve en el marco cultural sabadellense, me cupo una destacada intervención... Consideré que era de interés ciudadano crear una institución que pudiera reunir en un solo grupo a quienes cultivaban, en distintas facetas culturales, tantos aspectos de la historia permanente de Sabadell.

⁶ Vegeu l'article de Josep M. Benaül a <https://www.isabadell.cat/persones/marcet-el-franquista-poliedric/>

⁷ Tot i que alguns apunten la paternitat de la iniciativa a Ramon Arquer: «... discretíssim en tots els seus actes i col·laboracions...». Tanmateix, Joan Farell en va ser testimoni. Vegeu TORRELLA PINEDA, Josep; ALAVEDRA BOSCH, Josep (2009), *Cinquanta anys de la Fundació Bosch i Cardellach. 1942-1992. Setze anys més 1993-2008*, Sabadell: Primera Impressió, p. 16-19.

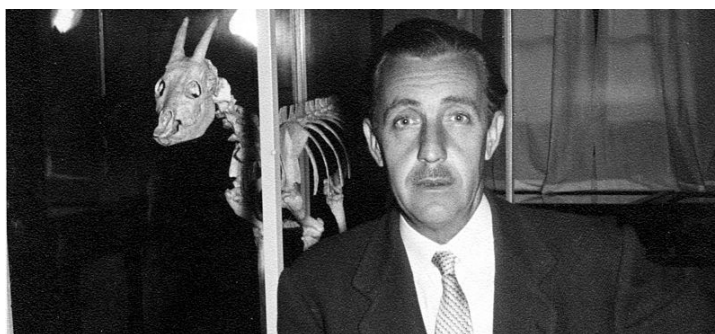
⁸ Ernest Mateu i Vidal (Teià, 1903 – Sabadell 1977), rector i arxiver municipal. Passada la guerra va entrar a la ciutat amb les tropes franquistes com a capellà castrense i va pronunciar la primera missa de la victòria franquista a Sabadell el 27 de gener de 1939. Vegeu ROCA I GARRIGA, Pere (1977), «Mossèn Ernest Mateu en el cor de la vida sabadellenca», dins *Quaderns d'Arxiu de la Fundació Bosch i Cardellach*, XXX (en català). Sabadell: Fundació Bosch i Cardellach.

⁹ Tant en Crusafont com Montllor van ser a la redacció del *Diari de Sabadell* durant la II República compartint-la, entre d'altres, amb Joan Oliver i Francesc Trabal; els quals s'havien tingut que exiliar al final de la guerra.

¹⁰ MARCET COLL, Josep Maria, *op. Cit.*, p. 116.

Ara bé, la idea de crear una entitat o centre d'estudis a Sabadell ja estava present en l'ànim de Miquel Crusafont temps enrere. En un article publicat el 6 de setembre de l'any 1935 al *Diari de Sabadell* i titulat «Per la cultura sabadellenca», Crusafont diu:

*Que no donaria jo perquè... nasqués de sobte un entusiasme capaç de crear un organisme com el Centre de Lectura de Reus, per exemple, orgull i senyera d'una ciutat que es té per culta i assenyada? I no és que pràcticament no sigui realitzable a casa nostra. Després de la creació del Museu de Sabadell, que podem mostrar orgullosament als visitants, seria molt difícil d'arribar a port amb la idea que m'ha mogut avui a agafar la ploma?*¹¹

I. Miquel Crusafont i Pairó, cap 1960

Com podem veure, en plena República, ja es plantejava l'objectiu de complementar el Museu amb un centre d'estudis que agrupés els esforços dels estudiosos. La guerra va aturar el projecte, fins que a l'any 1942 Crusafont compartiria i s'associaria amb altres amics com hem vist més amunt. Per tant, el protagonisme d'en Marçet l'hem de deixar en un segon pla. La figura de Bosch i Cardellach, arxiver de la vila a finals del segle XVIII, va ser la utilitzada per donar nom a la Institució. Amb tot, la figura de Miquel Carreras Costajussà¹² planava de ben segur sobre el nucli promotor. Carreras era admirat i tingut en gran estima, però la interrupció de la carrera intel·lectual degut a la seva mort tràgica i les circumstàncies que la van envoltar van aconsellar la figura més antiga i llunyana del metge i historiador Antoni Bosch i Cardellach (Sabadell 1758 – 1829)¹³. D'aquesta manera, i d'acord amb l'alcalde Marçet, els promotors van fer una llista de 28 persones, les quals semblaven idònies per formar part de la Institució. Així doncs, i a través d'un SALUDA, tramés per l'alcaldia es constituïa la Institució Bosch i Cardellach a Sabadell el dia 10 de novembre de 1942:

¹¹ Dins CRUSAFONT I SABATER, Miquel (2019), *Miquel Crusafont i l'origen de l'home. La passió d'un pioner de la paleontologia catalana*, Barcelona: Comanegra, p. 98.

¹² Miquel Carreras i Costajussà (Sabadell 1905 – Termens de Segre 1938) advocat, historiador, arxiver i filòsof mort durant la batalla del Segre (Guerra Civil). Vegeu CASANOVAS I ROMEU, Àngels (2011), *Miquel Carreras i Costajussà (1905-1938)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

¹³ Per la figura de Bosch i Cardellach vegeu MATEU VIDAL, Ernest (1969), *Antoni Bosch i Cardellach. Doctor en medicina, historiador, home de condicions singularíssimes, sabadellenc il·lustre. 1758-1829*, Sabadell: Edicions de la Comissió de Cultura de l'Excm. Ajuntament de Sabadell. També MIRALLES, Antonio (1967), «Un sabadellense ilustre en la Real Academia de Medicina de Barcelona: Antonio Bosch y Cardellach (12 enero 1758 – 25 enero 1829)», dins *Anales de Medicina y Cirugía*, 200. Barcelona: Real Academia de Medicina de Barcelona. p. 2-28.

El Alcalde de Sabadell saluda brazo en alto a su distinguido amigo D (aquí nom de la persona) y le agradecerá su asistencia a la reunión que, para tratar de la organización en nuestra Ciudad de una Institución de carácter histórico-científico, tendrá lugar, D.m. mañana miércoles día 11, a les 7 de la tarde, en el salón de conferencias de este Palacio Municipal, confiando que, dado el interés de la misma en relación con el prestigio de la Ciudad, no dejará de concurrir a dicha reunión. José Mª Marcet y Coll aprovecha gustoso esta ocasión para reiterarle el testimonio de su consideración más distinguida. Sabadell 10 de noviembre de 1942.¹⁴

Els 28 primer membres¹⁵ de la Institució foren:

Joan Montllor i Pujal: 68 anys. Promotor de l'excursionisme docent, furgador de la historia local.

Ernest Mateu Vidal: 39 anys. Sacerdot, historiador, arxiver – cronista municipal.

Josep Baburés Grevolosa: 62 anys. Escolapi, meteoròleg.

Vicenç Renom Costa: 62 anys. Llicenciat en Dret, jutge municipal eventualment, secretari habilitat de la Cambra de la Propietat, arqueòleg.

Gabriel Bracons Singla: 29 anys. Arquitecte i urbanista.

Josep Bach Torruella: 29 anys. Enginyer industrial, economista.

Joan Mallofré Mañosa: 43 anys. Pediatre, director del Consultori de Puericultura i Maternologia.

Esteve Salavert Brujas: 60 anys. Llicenciat en Farmàcia, químic, director de l'Escola Industrial d'Arts i Oficis.

Antoni Forrellad Solà: 29 anys. Enginyer industrial, enginyer municipal. Ex-director de l'Escola Tèxtil i de la d'Art i Oficis.

Joaquim Manich Comerma: 60 anys. Arquitecte municipal.

Jaume Truyols Santonja: 21 anys. Estudiant de Ciències Naturals, col·laborador en tasques paleontològiques.

Joan Bta. Lladó Figueras: 64 anys. Llicenciat en Dret, funcionari del Jutjat Municipal, periodista.

¹⁴ TORELLA PINEDA, Josep, *op. Cit.*, p. 21.

¹⁵ Detallem el llistat dels primers membres. Compartim el criteri de Josep Torrella, i pensem que pot ser útil per fer una aproximació sociològica als primers membres de la futura Fundació. Podem veure que l'edat oscil·lava entre els 21 i 68 anys i s'entreveu l'absència d'intel·lectuals notables, els quals estaven desapareguts, marginats o exiliats.

Lluís Mas Gomis: 51 anys. Tècnic i professor tèxtil, arqueòleg, cofundador i director del Museu de la Ciutat.

Ramon Arquer Costajussà: 33 anys. Periodista, copromotor del Museu de la Ciutat.

Miquel Crusafont Pairó: 32 anys. Farmacèutic-analista, paleontòleg, cofundador del Museu de la Ciutat.

Pere Valls Garreta: 48 anys. Administratiu, amb rellevants dots intel·lectuals .

Jaume Calvo Casanovas: 34 anys. Administratiu, periodista.

Joaquim Sallarès Llobet: 51 anys. Industrial, president de la Caixa d'Estalvis, tinent d'alcalde.

Josep Sarri Forcada: 36 anys. Escolapi, matemàtic.

Hermenegild Bracons Prat: 60 anys. Industrial, químic, posseïdor d'una vasta cultura germanista. Conseller de la Caixa.

Agustí Masvidal Salavert: 22anys. Estudiant de Farmàcia, naturalista, dibuixant.

Joan Bta. Vives Viñas: 64 anys. Impressor, periodista, es-president de l'Associació de la Premsa.

Josep Ma. Arnella Gallego: 23 anys. Director del periòdic «Sabadell».

Joan Farell Domingo: 29 anys. Enginyer tèxtil, etnògraf, particip de les tasques del Museu des de la seva fundació.

Josep Salvador Roig: 28 anys. Enginyer industrial.

Rosend Güell Corredor: 22 anys. Col·laborador en tasques paleontològiques.

Domingo Codina Fatjó: 35 anys. Enginyer tèxtil, director del laboratori d'assaig de l'Acondicionament.

Antoni de P, Avellaneda Manaut: 47 anys. Funcionari, cap d'Estadística i Assistència Social del municipi.

Aquest mateix dia, i a proposta de l'alcalde, s'elegeix la primera Junta, la qual estava formada per Vicenç Renom, president; Lluís Mas, administrador; i Jaume Calvo, secretari. Tanmateix, i a proposta de Lluís Mas, es va acordar per aclamació oferir la presidència honorària a l'alcalde pels «... *méritos del interés y celo demostrado por el Sr. Marcet para la realización de esta obra cultural*». Els tres anys de la Institució (1942-1945) van transcorre amb un ritme regular de reunions mensual, l'anunci de projectes i discussió dels estatuts, entrada de nous membres i intents de participació a la vida ciutadana. L'estatge social estava

ubicat a la biblioteca de l'únic Museu de la Ciutat al carrer de Sant Antoni -avui en dia l'edifici és el Museu d'Història de la ciutat- que es va perllongar durant vint anys. El primer que es va fer després de la constitució de la Institució va ser estructurar-la i es van crear quatre seccions:

- Història (Prehistòria, Arqueologia, Bibliografia, Belles Arts, Etologia, Urbanisme). President: Montllor. Secretari: Mn. Mateu
- Ciències Socials (Religió i Moral, Higiene, Instrucció Pública, Indústria i Comerç, Demografia, Treball i Economia). President: Arquer. Secretari: Farell
- Ciències Naturals (Geologia, Paleontologia, Meteorologia). President: Crusafont. Secretari: Truyols.
- Arxiu i Publicacions. President: Mn. Mateu. Secretari: Arquer.

El 1944 s'aprova un reglament i es va renovar la junta directiva per acomodar-se al text. Com a president continuava Vicenç Renom i Jaume Calvó com a secretari. Es va crear una vice-presidència que ocupà Miquel Crusafont. A l'abril de 1943 s'encetava el costum de la lectura d'un treball d'ingrés per part dels nous membres: el primer va ser «Crònica meteorològica del quinquenio 1936-1940», el qual va ser llegit per Josep Casablanca i contestat pel pare Barburés. Josep Torella, autor del llibre de la història de la Fundació¹⁶, va llegir el seu treball d'ingrés l'octubre de 1944: «El cine visto desde el ángulo social», que va ser contestat per Miquel Crusafont.

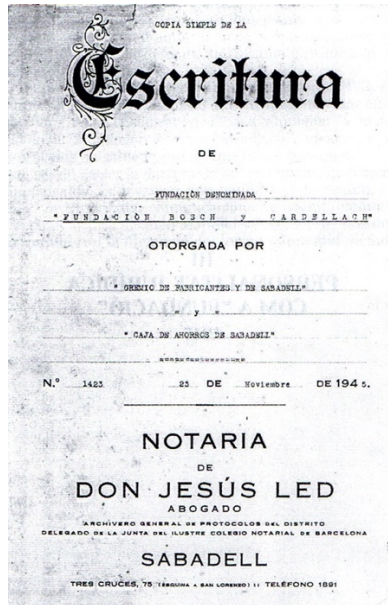
La necessitat de buscar una empara i un suport més sòlid va fer que es busqués una estructura jurídica que donés una permanència i seguretat en el temps, i fora de l'àmbit polític. El canvi trobat va ser transformar la Institució en Fundació.

La Fundació Bosch i Cardellach

L'assessor del Gremi de Fabricants de Sabadell, i membre de la Institució, l'advocat Santiago Udina, va aconsellar la fórmula de Fundació benèfica-docent. Per això calia comptar amb un capital mínim, el qual va ser aportat per dues institucions -30.000 pessetes- que van acceptar el patronatge financer i tutelar: Gremi de Fabricants i Caixa d'Estalvis de Sabadell. Així doncs, el 23 de novembre de 1945 a la sala de sessions de l'ajuntament de Sabadell, en un acte presidit per l'alcalde Josep Maria Marcet; els tinentes d'alcalde Joaquim Sallarès, Miquel Sala i Pau Ma. Llonch; a més del notari Jesús Led; juntament amb les dues patrones: Gremi de Fabricants i Caixa de Sabadell; i la majoria de membres de la Institució, es va signar l'escriptura de transformació de la Institució en Fundació. Les finalitats de la Fundació eren:

Fomentar el estudio de los temas históricos, científicos, arqueológicos, literarios y económico-sociales de interés local y comarcal; crear y mantener entre los elementos intelectuales de la Ciudad un ambiente de fecunda colaboración; facilitar a dichos elementos los medios de estudio y trabajo difíciles de obtener particularmente, y patrocinar las publicaciones en que se registren sus diversas actividades.

¹⁶ Vegeu nota 6.

II. Escritura constitució Fundació Bosch i Cardellach, 1945

Els estatuts estableixen l'existència de membres numeraris (en nombre de 30), corresponents (no residents a Sabadell) i honoraris. Es fixava l'obligatorietat d'assistir a les reunions mensuals y s'orientava l'activitat vers l'Arxiu Històric Municipal i el Museu de la Ciutat. Per dret, s'establí que els directors de l'Arxiu i el Museu havien de figurar com a membres permanents de la comissió directiva. El 29 de desembre de 1945, en el primer ple de la Fundació es va nomenar la Comissió Directiva, la qual va estar encapçalada per Miquel Crusafont Pairó, el qual mantingué el càrrec durant 12 anys:

Director

Miquel Crusafont Pairó

Vice-Director

Joan Montllor i Pujal

Administrador

Joan Farell Domingo

Vocal d'Arxiu

Jaume Truyols Santonja

Vocal de Biblioteca

Jesús Farrés Bernaldo

Vocals Nats

Ernest Mateu Vidal (director de l'Arxiu Històric)

Lluís Mas Gomis (director del Museu)

Tanmateix, una de les primeres accions va ser crear un logotip que identificés la Fundació. L'escull del català a l'època va aguditzar l'enginy de Pere Valls: abans de la reforma de Fabra la conjunció i s'escrivia amb i grega; així, es va pensar en la forma com el mateix Bosch i Cardellach a l'època – segles XVIII i XIX- escribia el seu nom. Ricard Marlet, artista gravador, va crear el disseny, el qual encara segueix sent la imatge de l'entitat.

III. Logotip Fundació Bosch i Cardellach

Durant els anys de Miquel Crusafont com a director, la Fundació va adoptar un to acadèmic, tant en els seus escrits com en la seva imatge. Tanmateix, l'entitat començà a intervenir en la vida ciutadana i es manifestà amb valentia en diferents ocasions: així, prengué posició davant l'intent d'enderroc de la Casa Duran del segle XVI sol·licitant la conservació de la mateixa i va aconseguir que si afegissin també el Museu, el Gremi de Fabricants, la Caixa de Sabadell, els tres centres Excursionistes i, a títol personal, els arquitectes Casulleres i Bracons i els artistes Vila Puig i Vila Arrufat.

Els membres de la Fundació anaven presentant comunicacions a les reunions, les quals sovint eren publicades en opuscles: «Aportació sabadellenca al moviment esperantista», «La Iglesia de los padres Escolapios», «El formulari notarial del segle XIV, de l'Arxiu municipal de Sabadell», entre altres. També es van nomenar membres corresponents a Barcelona, Caldes de Montbui, Sant Cugat, Granollers, Vilafranca i a Mataró. Es van distingir a sabadellencs com a «membres honoraris» pels seus coneixements i la seva obra: Lluís Carreras i Mas -clergue i escriptor, i a Ferran Casablanca i Planell -industrial i inventor del sistema d'estiratges per la filatura.

Finalment, en aquesta aproximació al naixement de la Fundació, el curs 1948-1949 es va fer la presentació de tres volums que inauguraven les publicacions de la Fundació. El primer dels tres volums va ser «El primer llibre d'acords del Consell de la Vila de Sabadell, 1449-1472 -la crònica més antiga de la ciutat, la qual va ser transcrita per Ernest Mateu, Pere Roca Garriga i Pere Valls. El segon «Los pondus y el telar ibero-romano» a cura de Lluís i Joan Mas i Lluís Farell i el «Mioceno continental del Vallès y sus yacimientos de vertebrados» de Miquel Crusafont i Josep Fernández de Villalta. Tanmateix, esmentar que per primera vegada es parlava públicament de Miquel Carreras: es començà a treballar en la recopilació dels seus treballs, i a l'any 1949 la Fundació amb la cooperació del Gremi de Fabricants, la Caixa d'Estalvis i l'Ajuntament, va reeditar el llibre *Conceptes i dites de Martí Rialp*, el qual Carreras havia publicat durant la guerra civil amb pseudònim.

La Fundació Bosch i Cardellach començava a ser coneguda i ja aleshores es va forjar una dita que ha perviscut fins els nostres dies. Un sobrenom que ja recollia als anys seixanta del segle passat Josep Maria Marcet en el seu llibre:

*Cuando la Fundación empezó a cobrar auge, el ingenio popular no tardó en lanzarle sus puyas más o menos mordaces i con picaresca malicia. Sin ánimo de ofenderla, como se vera, la motejó con el apodo de **«Pocs i garbellats»** (literalmente pocos y pasados por el tamiz), basándose en cierto parecido fonético¹⁷.*

Epíleg

Com hem vist, la Fundació Bosch i Cardellach té els seus orígens a l'any 1942. Uns temps difícils i marcats pels guanyadors d'una guerra (1936-1939) que van imposar un nou ordre lluny de la democràcia. El Sabadell dels anys quaranta del segle passat era una ciutat que comparada amb la dels anys deu o vint semblava una altra ciutat. Exili -entre d'altres la «Colla de Sabadell», depuracions i presó marcaran una postguerra on el «racionament» serà el pa de cada dia i l'anterior vida cultural i associativa quedarà destruïda. En aquest context un grup de sabadellencs -molt lligats al pensament de Miquel Carreras- aconseguen de crear una Institució per fomentar els estudis locals i comarcals sota la tutela de l'alcalde Josep Maria Marcet. La Institució farà de pont, amb totes les dificultats de l'època, entre una intel·lectualitat escapçada per la guerra i la nova generació de postguerra. Sota el paraigües de l'ajuntament franquista i de dues de les principals institucions de l'època Gremi de Fabricants i Caixa d'Estalvis de Sabadell, la Institució es convertirà en Fundació i a més de les seves publicacions i estudis anirà obrint-se cap a la participació ciutadana, i fins i tot a la discrepància amb el municipi.

¹⁷ El subratllat és nostre, dins MARCET COLL, Josep Maria, *op. Cit.*, p. 119.

BIBLIOGRAFIA ESCOLLIDA

BENAU BERENGUER, Josep M. (dir.) (2009), *El Gremi de Fabricants de Sabadell 1559-2009*, Sabadell: Gremi de Fabricants.

CASANOVAS I ROMEU, Àngels (2011), *Miquel Carreras i Costajussà (1905-1938)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

CRUSAFONT I SABATER, Miquel (2019), *Miquel Crusafont i l'origen de l'home. La passió d'un pioner de la paleontologia catalana*, Barcelona: Comanegra.

DD.AA (2000), *Sabadell al segle XX*, Vic: Eumo.

MARCET COLL, Josep Maria (1963), *Mi ciudad y yo. Veinte años en una alcaldía 1940-1960*, Barcelona: Talleres Gráficos Duplex.

MATEU VIDAL, Ernest (1969): *Antoni Bosch i Cardellach. Doctor en medicina, historiador, home de condicions singularíssimes, sabadellenc il·lustre. 1758-1829*, Sabadell: Edicions de la Comissió de Cultura de l'Excm. Ajuntament de Sabadell.

MIRALLES, Antonio (1967), «Un sabadellense ilustre en la Real Academia de Medicina de Barcelona: Antonio Bosch y Cardellach (12 enero 1758 – 25 enero 1829)», dins *Anales de Medicina y Cirugía*, 200. Barcelona: Real Academia de Medicina de Barcelona.

ROCA I GARRIGA, Pere (1977), «Mossèn Ernest Mateu en el cor de la vida sabadellenca», dins *Quaderns d'Arxiu de la Fundació Bosch i Cardellach, XXX* (en català). Sabadell: Fundació Bosch i Cardellach.

TORRELLA PINEDA, Josep; ALAVEDRA BOSCH, Josep (2009), *Cinquanta anys de la Fundació Bosch i Cardellach. 1942-1992. Setze anys més 1993-2008*, Sabadell: Primera Impressió.

FONTS D'INTERNET

Josep M. Benaul a <https://www.isabadell.cat/persones/marcet-el-franquista-poliedric/>
(Consulta 6 octubre de 2020)